

Zeitschrift: Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber: Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band: - (1748)
Heft: 10

Artikel: Felicis Nuscheleri de statu urbis Tigurinae sub Carolo IV. imp. Rom. :
dissertatio historico-politica
Autor: Nuscheler, Felix
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-394625>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 20.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

*FELICIS NUSCHELERI
de Statu
URBIS TIGURINÆ
Sub CAROLO IV. Imp. Rom.
Dissertatio Historico-Politica.

Argumentum.

Prologus. ¶ I. Caroli IV. ortus & juventus. ¶ II. Carolus post multas lites Imperator creatus. ¶ III. Gesta ejus in Italia. ¶ IV. Facinora præclara. ¶ V. Vituperia, & mors. ¶ VI. Synchronismus. ¶ VII. Antiqua Reip. Tigurinæ forma. ¶ VIII. Quis Senatum antiquum legerit? ¶ IX. Mutatio Formæ illius antiquæ. ¶ X. Motus

* Quoniam , ut multorum desideriis fiat satis , nobis constitutum est , subinde etiam ejus generis tractationes , quæ ad illustrandas Helvetiæ Antiquitates & Historiam pertinent , si diligentius conscriptæ & rarius obviæ fuerint , huic Museo nostro inferre , non dubitavimus ob argumenti rationem huic Dissertationi primum hic locum concedere , quæ pro Speciminis Academicī modo liberæ Reip. Turicensis origines , optimorum , qui tunc suppeditabant , documentorum fide , perspicue tradit. Prodiit illa primum An. 1710 , atque in publica disputatione defensa est sub præsidio τῆς νῦν ἐν ἀγίοις Clariss. Viri J. R. CRAMERI , Hist. ac L. S. tum Prof. Quæ juvenilis opera , quamvis Amplissimo Autori nunc pro amplitudine Eruditionis & Dignitatis , qua insigniter suoque merito auctus est , non amplius probari possit ; illam tamen , quum aliorum commodis possit esse opportuna , pro suo in promovendas litteras studio , non indigne feret , nostra cura in manus hominum pervenire. J. B.

Motus per eam oborti. ¶ XI. Invasio nocturna seu Lanienae Tigurina. ¶ XII. Quæ eam fuerint subsecuta? ¶ XIII. Fœdus Tigur. æternum cum Helvetiis. ¶ XIV. Alberti conatus adversus hoc Fœdus. ¶ XV. Alberti prima Urbis Tigur. obsidio & solutio. Glarona quoque in Fœderis societatem admissa. ¶ XVI. Bellum renovatur, & fortiter a Tigurinis geritur. ¶ XVII. Expeditio adversus Tugium, quod & ipsum in Fœderis amicitiam recipitur. ¶ XVIII. Alberti secunda Urbis Tigur. obsidio, ejusque solutio. ¶ XIX. Fœdus Bernatum cum Helvetiis. ¶ XX. Caroli IV. Mediatio inter partes frustanea. ¶ XXI. Urbis Tigur. obsidio tertia per Carolum IV. ¶ XXII. Pax Albertum inter & Helvet. obque eam exortæ lites. ¶ XXIII. Alia quæ secuta sunt usque ad mortem Caroli. ¶ XXIV. Tigurinorum animus pro defendenda Libertate. ¶ XXV. Libertas Tigurinorum asserta. ¶ XXVI. Rationes, quod Fœdus Tigurinorum cum Helvetiis sit legitimum. ¶ XXVII. Alia rationes afferuntur. ¶ XXVIII. Exceptiones adversus Fœderis Helv. exemptionem ab Imperio. ¶ XXIX. Eæ diluuntur. ¶ XXX. Alia pro justitia Fœderis Helv. ¶ XXXI. Status Urbis Tigurinæ Ecclesiasticus. ¶ XXXII. Ulterius declaratus. Epilogus.

Historiam inter Scientias haud postremum obtinere locum, nullus qui vel obiter utilitatem ejus perpenderit, dubitabit. Gentiles jam pridem utilitatem hanc agnovisse extra controversiæ aleam positum est, Polybius ita de illa pronunciante; ἀληθινωτάτην μὲν ἴσ-
ται παιδίαν καὶ γυναῖκαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πρά-
ξεις, τὴν ἐκ τῆς ισογίας μάθησιν. ἐναργεστάτην δ.
καὶ μόνην διδάσκαλον τῷ δύνασθαι τὰς τῆς τύχης μετα-
βολὰς

βολὰς γεννάσως ὑποφέρειν, τὸν τῶν ἀλλοτρίων περιπτειῶν ὑπόμυνσιν: Verissimam quidem institutionem esse, ac præparationem ad capessendam Rēpublicam, doctrinam illam quæ ex historia paratur: Magistrum vero unicum, eamque præsentissimam, ut possit aliquis fortunæ mutationes generose fufferre, alienorum casuum recordationem. Lib. I. p. I. Non male gentilis: Exempla enim in Historia proponuntur; hæc autem instituere & multum prodesse quis negabit? Exempla invenies bonorum consiliorum; ad imitationem: fraudum item & malorum consiliorum cum digno iis eventu; ad monelam: non modo talia, sed & multarum insignium mutationum in Imperiis, Regnis & Rebus publicis, de quarum causis cavendis te præmonent. At majorem Gentilibus usum habent ex Historia Christiani, utpote in quorum Historia non modo exempla iræ, ut in Ethnicorum, sed & misericordiæ, manifestæque præsentiae Dei testimonia prostant, quæ hi ad auctorem suum Deum, hujusque gloriam pia animi contentionе referre discunt. En utilitatem Historiæ nunquam satis laudatæ!

Quæ facit ut longos durent bene gesta per annos,
Et possint sera posteritate frui.

Hanc Basilius Macedo Seculo IX. ad Leonem VI. seu Philosophum, filium, scribens probe sensit: *Per historias veteres*, ait, *ire ne recusa*. *Ibi enim repries sine labore*, *quæ alii collegerunt cum labore*, *atque illinc hauries & bonorum virtutes*, *& improborum vitia*, *vitæ humanæ varias mutationes*, *& rerum in ea conversiones*, *mundi hujus instabilitatem*, *& Imperiorum præcipites casus*, *ac ut verbo complectar*, *malo rum facinorum pœnas*, *& bonorum præmia*: *quorum illa*

illa fugies , ne in justitiae divinæ manus incidas : hæc amplecteris , ut præmiis , quæ ea comitantur , potiaris.

Quod si autem tantæ utilitatis sit Historia in genero , certe plus utilitatis & jucunditatis afferet illa Soli natalis in specie ; si enim illorum , quibus cum nihil nobis intercedit rei , fata perlustrare juvat & delectat , quanto jucundius utiliusque erit contemplari , quæ in ea societate gesta sunt , cuius nos membra Deus esse voluit , videreque quibus initis res Patria cœperit , quibus adoleverit , perficeretque hunc usque diem ; quæ fuerint secundæ adversæque fortunæ , belli pacisque vicissitudines ; quænam ipsi salutaria , quæ contra noxia & pestifera fuerint. Mihi ab hisce invitato in Historia Patria rudimenta ponenti , imprimis memorabilia visa sunt illa in Patria , tempore Caroli IV. Romanorum Imperatoris , gesta ; Statum igitur Urbis Tigurinæ sub eodem , pro infirmo captus modulo ; brevi , quam vides , dissertatiuncula , non quod sus Minervam , aut captandæ novarum observationum ac singularis scientiæ in Patriis rebus gloriæ , sed alicujus in iis tentaminis & exercitii ergo , proponere conabor. Instituti autem ratio postulare videtur , ut prius quædam summationem , digressione facta , de Carolo IV. Imperatore præmittam , quam ad Urbis Tigurinæ , illo rerum potiente , Statum Politicum imprimis , attamen & Ecclesiasticum quoque , describendum accedere licebit. B. L. modo conatum meum quantumcunque ἐπιεικῶς accipiat , benigneque de illo judicet , quæso , rogo.

I. Carolus

I. Carolus IV. fuit natus patre Johanne Bohemiæ Rege, filio Henrici VII. Imperatoris; matre Elisabetha filia Wenceslai IV. Bohemiæ Regis, anno 1316. Ne a Bohemis gubernaculis admoveretur, anno ætatis circiter quarto a patre in Galliam ad Carolum IV. affinem suum fuit missus, a quo illi nomen Caroli impositum, cum antea Wenceslai nomine venisset. Ibi educatus fuit & prima militiæ tyrocinia fecit, Historicisque observantibus mores & consuetudines Gallicas in Germaniam transtulit, præsertim in augendis Civitatibus, quarum robur dixit Imperii vires. Accidente militari ætate, militiam in Italia colere a patre jussus, ibique re bene gesta, domum vocatus Moraviæ Marchio designatus fuit.

II. Carolum hunc Electores instigati a Clemente VI. sævissimo Papa, post repetitas in Ludovicum Bavaram Imperatorem execrationes, in oppidulo Rens prope Confluentiam sito, Imperatorem crearunt anno 1346. Nihil tamen superstite Ludovico contra eundem, sive reverentia sive metu ejus, molitus est. Sublato autem per venenum Ludovico, plerique Principes Carolum contra leges electum pronunciantes sceptrum Eduardο III. Angliæ Regi e victoriis nuperis incluto obtulerunt; Ille vero tantis motibus in Gallia & Germania componendis se imparem prudenter ratus, Electoribus se comiter excusavit, qui renovata deliberatione Imperio Fridericum Thuringiæ Landgravium, Misniæ Marchionem, Principem laudatum, Ludovici Bavari generum invitarunt, cum vero hic ob ingentem pecuniæ vim a Carolo oblatam aliasque rationes partes Caroli amplectere tur,

tur, persuasus tandem ab Electoribus Guntherus Suarzburgicus, Princeps bellicosissimus sceptrum capessit, sed ob venenum ei propinatum non diu gessit. Quo defuncto Carolus IV. plurimis largitionibus paratum Imperium anno 1350. tandem quietum possidere coepit.

III. Anno 1354. Carolus invitatus Italiam pettit, Mediolani ferreo diademate insignitus est; Viccomitum Familiæ post solutam ingentem pecuniaæ summam concessit, ut per Longobardiam Cæsar is esset Vicarii perpetui; Deinde Romanum venit, ubi turpissima conditione, intactis rebus omnibus, Roma Italiaque statim se discessurum, Coronæ impositionem ab Innocentio VI. tum temporis in Galliis sedente, mercatus, in Germaniam inglorius Augustus, Servo Servorum obedientissimus rediit.

IV. In Germania postea, convocatis in urbem Metim Principibus, multo consilio, magna sapientia condidit maxime decantatam Legem Carolinam, celebrem illam Auream Bullam, qua ambitioni, simultatibusque Principum in Electione Cæsar is oriri solitis, atque hostium machinationibus obviam ire feliciter instituit, cuius descriptionem nonnullam Matth. *Theatr. Hist. in Carol. IV.* plura de ea exhibet Joh. Limnaeus *Jur. Publ. Imp. Rom. T. I. c. XI.* Inter laudes Caroli etiam haud injuria referas, quod quinque linguarum callentissimus, Pragæ exornator diligentissimus, Academiæ novæ ibi excitatæ auctor, Eruditorum fautor, ipseque doctus fuerit.

V. Quanquam Carolus multis actionibus male consultis in gravem vituperationem hominum ad ductus fuerit, quod Bohemici Regni incrementa ac gloriam cum Imperii damno quæsivit, Marchiam, Silesiam, Lusatiam, Bohemiæ adjungendo; Jura Regni Arelatensis neglexit; indelebilem in primis nomini suo maculam auri sacra fame, quæ mortalia pectora magnorum cæterum Principum ad multa se indigna coëgit, inussit, omnia ubique omnibus præsertim in altero itinere Italico concedendo, e quibus pecuniam abradere poterat; Filio denique suo Wenceslao, principi ignavo, Imperium pretio, cum virtute non potuerit, comparando, publicis vectigalibus pignori datis; quo consecutus est, ut Maximilianus I. de eo dixerit: Pestilentiorem illo pestem nunquam Germaniæ contigisse. Fatis Carolus functus est anno 1378. Imperii a prima designatione anno 32.

VI. Præter ea, quæ hactenus de Imperio Caroli IV. præfatus sum, alia non minus notatu digna sunt, quæ ejus ætatem illustrant, quemadmodum, ut verbo præcipua attingam, in Galliæ Regno finis Lineæ Regum Capetingorum, & novæ Lineæ Valesiorum initium; Bellum cruentissimum Regum Anglicorum cum Gallis de Regno Franciæ; Captivitas Johannis Gallici Regis: Initium schismatis Antipaparum, quorum alter Romæ, Avenione in Gallia alter sedet, in Urbano VI. & Clemente VII. post Sedis Romanæ in Galliis 70. an: exilium: In Septentrione maximi motus, qui sœdus illud Hanseaticarum Urbium, antea initum, a Carolo IV. confirmatum, celebre reddiderunt: Infausta pulveris nitrati inventio: In Orien-

Oriente Calo-Johannis Græci post Johannem Cantacuzenum, amicitia Græciæ feralis cum Amurathe Turca, qui Adrianopolin cepit, & regiam sibi statuit: In Anglia renascens Evangelii in mediis Antichristianismi tenebris lux: & id genus alia, In primis Urbis nostræ Tigurinæ varia conditio, quam nunc latius deducam.

VII. Historiam Tigurinorum inspicientem, motus & bella, quæ tempore Caroli IV. experti sunt, aliunde non promanasse, quam a mutatione illa Reipublicæ Formæ, haud latebit: paulo igitur altius ascendendo a capite rem arcessam. Ab aliquibus retro seculis, ut Nobiliss. Tschud. *Chron. Mscr. ad A. 1335.* notat, Tigurinorum Rempublicam XXXVI. administrabant Viri, ita ut quadrimestri tempore inde ab anni auspiciis eorum duodecim, duodecim alteri quadrimestre sequens, ad finem vero usque anni duodecim reliqui sceptratenerent, quorum semper dimidia, saltem aliqua, pars e Nobilium, e Civium ordine dimidia altera lecta erat. Conf. Cel. J. Jac. Hotting. *Hist. Eccles. Helv. T. II. Lib. 5. p. 154.* Tschud. *Chron. Mscr. ad A. 1336.* Fidem itaque non merentur Stumpfius *Mscr. ad A. 1111.* & alii, qui existimarunt, duodecim tantum per integrum annum Viros Reipublicæ præsuisse; obloquuntur enim hi Historicis fide dignissimis: eorumque error videtur ex eo natus, quod ex XXXVI. Viris Senatum constituentibus penes duodecim solos per anni partem summa rerum fuit.

VIII. Hunc Senatum Collegii Carolini Canonicos elegisse asserit Joh. Stumpf. *Mscr. lib. 2. ad*

A. IIII. Sic communem tulisse famam tradit Incomparab. Bulling. *Chron. Mscr. Lib.* 5. cap. 10. pluribus Historicis aliis idem tradentibus. Joh. Stumpfius autem Collegio Monialium Abbatissano jus illud eligendi Senatum , sibi contradicens in typis expressa Historia sua , attribuit *Lib. 6. cap. 14.* Aliter sentit Celeberr. noster J. Jac. Hotting. in *Hist. Eccles. Helv.* cives Senatum creasse , ipsis Canonis confitentibus , affirmans. *Vide Lib. 5. p. 39. conf. ibid. p. 52, 53. & Lib. 4. p. 435.* alibique. Videntur adeoque illi incerta traditione niti vel aliunde ad id tradendum inducti ; sed si vel hic vel alibi regiminis civilis potiti fuissent , saltem fateor , quomodo hoc cum Personarum Ecclesiasticarum officio cohærere posset , me non videre.

IX. Stetit commemorata hæc Reipublicæ Forma , quamdiu ea , qua par erat , æquitate administrabatur ; obortis autem inter ad clavum sedentes factionibus , iisdem insolentioribus factis & peculatus accusatis , cives tributorum impositorum impatiens A. 1335. rationem ab intermedii ordinis duodecem . Viris petiere , quorum octo facinoris consciæ fæse subduxerunt ; reliquorum ordinum rei tum sponte terga dedere , tum pecuniis exilioque , aliquot annorum multati , data prius fide se nullas patriæ insidias molituros , illorumque posteri una cum ipsis regimine in perpetuum exclusi sunt. Pensitata postmodum hac Oligarchia , quod nihil aliud quam privati commodi studium sit , unde postea magna malorum agmina orientur , consilium initum est de mutanda Reip. Forma , & quia ex antiquis Instrumentis , licet Tschud. *Chron. Mscr. ad A. 1337.* id neget , haud obscu-

obscurum erat , Civitatem in Tribus olim suisse distributam , easdem rursus erigere , & ad aliarum Civitatum exemplar Consules , Senatores & Tribunos eligere decretum est ; In pristinum redacta ordinem igitur vel constituta noviter Forma , quæ Aristocratica dici meretur , & dubio procul , repagulis adversus metuendam corruptionem providentissime per sapientissimas Leges positis , rebus sic comparatis optima est , Consulque constitutus fuit D. Rodolphus Brunius , vir splendore generis insignis , una cum adjunctis aliis illi Consiliariis Minoris & Majoris Senatus . Forma autem Regiminis in Instrumentum , quod vocamus der geschworne Brief , relata est , quod cives hodierno adhuc tempore , tanquam præcipuam Legem Fundamentalem , singulis annis iterata vice jure jurando firmant ; Immutatum quoque hucusque , quæ singularis Dei gratia est , Regimen hoc primariis in partibus permansit ; cuius descriptione uberiore brevitatis causa supersedeo : Confirmatum postea non modo a Cœnobii , quod Abbatissanum cluet , Abbatissa , & Collegii Carolini Præposito Craftone , ex Toggicorum Comitum stemmate nato , verum etiam a Ludovico IV. al. V. Bavarо , & Successoribus . Apographum Privilegii Ludovici , videsis in Bulling . Chron. Mscr. lib. 7. cap. 16. Tschud. Chron. Mscr. ad A. 1336 , 1337 .

X. Exules 14. mutatione hac irritati , undique auxiliatrices quæsivere manus , eos tandem hospitio Rappersuilæ exceptit , civitatis jure alias Tigurinis conjunctus Johannes Comes Habsburgicus , illisque inde omne injuriarum genus Tigurinis inferre permisit . Tigurini vero , ubi multa fuissent per-

pessi , frustraque coēcitionem hominum horum contra fidem datam agentium a Comite expetivissent, missis copiis tractum Rappersuiulanum vastarunt; mox quoque suas copias cum Diethelmi Comitis Toggici, qui cum Habspurgico de Arce Grynovensi contendebat, junxerunt, arcemque illam vi occupare, sed frustraneo cum successu, captoque Toggicorum Comite , tentarunt ; repulsi tamen animum vitesque collegerunt, & renovato prælio Johannem Habspurgicum gravi clade affecerunt, eumque occiderunt. A. 1337. Dissidentes quidem partes Ludovicus Imperator & Albertus Austriacus Augustæ Vindelicorum componere, exilio ejectorum Sentaorum ad 5. annos reducto, iisque injuncta pecuniae summa Tigurinis solvenda, studuerunt; sed vindictæ studium cum apud Exules, tum apud Filios occisi Comitis Habspurgici, Johannem juniorem ejusque Fratres, odii paterni hæredes, mansit ardentissimum.

XI. Fidem datam itaque Exules, damna quotidie inferentes, non servarunt, quapropter cum consensu Ludovici Imperatoris ædes illorum & bonorum in urbe reliqua Tigurini fisco adjudicarunt. Dein lis denuo ab Agneta Hungarorum Regina & aliquot Imperii Urbibus pace terminata ita fuit A. 1340. ut Exules sese Tigurinis penitus dederent, eorum judicio de se starent, atque iuramento, securitatem vitæ suæ tantum a Tigurinis stipulantes, - subjectionem pollicerentur. Tschud. Chron. Mscr. ad A. 1340. Ast Exules iuramenti obliti clanculum identidem insidiis Tigurinos petierunt, Nobiliumque amicitiam aucupati, fœdere se Habspurgico Comiti junxerunt, & ita

ad

ad A. 1350. Lanienam illam Tigurinam severunt; cuius historiam, cum a probatissimis Historicis descriptam accurate habeamus, fusius recensere supervacaneum duco, satis habens memoratu dignissimas observasse circumstantias, videlicet; Exules ubi 800. milites in ædibus civium perfidiæ hujus consortium abdidissent, Comitem Habsburgicum magno cum comitatu Urbem sub amicitiæ confirmandæ prætextu (juxta alios clam) ingressum suisse, copiis, quæ ad Urbem constituto tempore advolarent, conscriptis; nocte vero ipsa, quæ ad lanienam inferendam dicta erat Mattheiæ A. 1350. stupendum in modum tum per pistoris cujusdam puerum fortissimo Consuli Brunio, tum per piscatorem aliis civibus, postquam Comitem Toggicum de fuga sibi prospicientem Limagi undis sepelivisset, conjurationem detectam; Conjuratos post acerrimum prælium a concurrentibus civibus, præsertim Curiæ proximis Laniis fortissime victos, plures, quos inter ipse Comes Habsburgicus numeratus fuit, captos, eorumque nonnullos mox ultimo, digno scelere, suppicio affectos suisse. Res sane tanto memorabilior, quanto majus periculum sibi imminens Urbs nostra evaserat, quantoque majora eam subsecuta fuerant; Unde qui fidem probatissimis Historicis rem hanc commemorantibus denegare sustinet, in rebus Patriis hospes & Tigurinorum libertati parum æquus mihi videtur. Communis enim antiquorum Auctorum consensus, inde ad nos deductæ solemnitates, ipsaque res consentiunt, quæ nihil, quod creditu difficile, factu impossibile, aut ab exemplis similibus abhorrens sit, nobis exhibet. Nobiliss. Tschud. Chron. Mscr. ad A. 1350. Ampliss.

pliss. Rhan. Hist. Helv. Mscr. T. I. ad annum eundem. Suizetus Hist. Mscr. Lib. 3. c. 1. seq. Joh. Stumpf. Helv. Chron. lib. 6. c. 18. Magn. Bulling. Chr. Mscr. Lib. 8. c. 1. 2. 3.

XII. Tigutini vero prudenter secum volentes, hostium animos sinistro hoc consiliorum successu ferociores factos, omni modo vindictam sibi machinaturos esse, consilium capiunt de Rappersui-
lensibus coercendis, ne sibi damna ulterius sint ab iis extimescenda. Rappersuilam itaque armis ad deditio[n]em cogunt, & post nonnullas inducias, cum hostes quiescere nondum possent, nec aliquoties oblatam pacem accipere vellent, Rappersuiæ Castellum novum & vetus, una cum Urbe funditus delent; idque non insciis sed monitis ho-
stibus, necessitate adactos se fecisse, licet aliter promisissent, docent, quia certiores redditi, Albertum Austriacum, cuius cum Praefectis anno præcedente fœdus 6. an. initum, bellum adver-
sus se meditari. Waldneros autem Nobiles de Sulz, Comitis Habspurgici Clientes fiduciarios, quos Vasallos barbare dicunt, Domino suo illata
damna in Tigurinis ulciscentes, ac Basileenses at-
que Argentoratenses in partes belli trahentes, per
jus Repressaliorum, vel Viri-capionis seu Ἀνδρολη-
ψιας potius, cives eorum captivos retinendo, in
ordinem redigunt; Præterea Legatos ad Carolum IV. ad Sceptrum nuperime admotum mittunt,
cui res Tigurinorum undiquaque afflictas expo-
nunt, eumque, ut se potenter tutetur rogant,
nihil quicquam, quam ampla promissa obtinentes:
Nec non ad Albertum (aliis Fridericum) quem
tum temporis in Helvetia fuisse dicunt, ad accen-
sum

sum adversus se Ducis animum cum muneribus splendidis placandum, tum se ob Rappersuilam destructam & Marchiam vastatam solicite excusandum, quandoquidem jus belli hostes suos ibi aggredi, unde damna inferre solent, unicuique concedat; sed vero Dux, licet primo se amicum Tigurinis Legatis simulaffet, his nihil motus, nec amicam disceptationem coram judice admittens, minas tetras addit, nisi damnum illatum resarciant, sibique vehementer læso, eo quod Comites Habsburgici sui Clientes tantum fiduciarii sint, satis dent. Quanquam Nobiliss. Tschud. *Chron. Mscr.* ad A. 1330. & 1351. observet, multis artibus Austriacos sibi Rappersuilam veterem acquisivisse, multosque existimasse eam nunquam fuisse feudum Austriacum, idque Tigurinos latuisse, & instrumenta hanc in rem producta supposititia, eamque solam ob causam conficta esse, ut Dux prætex-
tum Tigurinos bello aggrediendi haberet.

XIII. Tigurini igitur cum inter sacrum saxumque starent, nec quid agendum scirent, nec ab Imperatore auxilia, nec ab Austriaco Duce & Comitibus Habsburgicis pacem impetrare possent, nec tot hostibus, in primis insensissimis sibi Nobilibus, pares se fore prospicerent, saluti suæ a se melius provideri & consuli non posse existimarunt, quam si foederatorum hactenus quatuor Pagorum, Lucernensis, Uraniensis, Suitensis & Under-Waldensis, amicitiam ac fœdus ambirent, eorumque auxilia sibi pararent, quos aliâs jam noverant sibi bene velle. Non minus volupe hoc Pagis lauda-
tis accedit, eo quod hac ratione firmius Fœdus suum fieret accessione Urbis Tigurinæ & viribus

& virtute celebris. Missi ea de caussa Tigurum a quatuor Pagis Legati A. 1351. qui de Fœderis conditionibus ibi agerent; Fausto quoque omne Fœdus æternum initum, ac una cum conditionibus in Instrumentum publicum A. 1352. demum, quod ob belli pericula antea fieri nequiret, relatum, atque inter Pagos Urbi Tigurinæ ob Urbis tum antiquitatem tum potentiam prima sedes, quam hucusque servat, concessa fuit. Et hæc quidem occasio, vel, si malis, necessitas ac initium æterni Tigurinorum cum primis Helvetiis Fœderis est. Sed res magno stetit Tigurinis: nam prout in hunc usque diem per Dei clementiam Tigurina Respublica inenarrabilia emolumenta, perennem salutem ac magna decora una cum Helvetia reliqua ex hoc Fœdere auspicato consecuta est, ita ab initio internecinum odium plurimorum, quos inter in primis Austriacos referas, & bellorum gravissimam molem per illud sibi attraxit, quæ tam omnia, Deo clementissime annuente, feliciter superavit; Ut ex sequentibus ῥιτοῖς alle gatis patebit.

XIV. Albertus enim cognoscens rem non pa rum arduam fore Pagos illos Tigurinis in præsentiarum junctos armis subigere, Tigurinos aggredi constituit, his debellatis illos mox in potestatem suam redactum iri sperans. Quo fine, ut suppetias ferrent, apud omnes Germaniæ Principes contendit, ne concenturiati hi rustici (hoc Helvetiis in dedit nomen) in primis si multiplicarentur, detrimento essent Imperio, damnumque inferrent Nobilibus. Animo etiam hi lubenti præsto erant, ut ita Albertus brevi exercitum 2000. equitum & 20000.

20000. peditum (alii numerant aliter) collegerit, quos inter 5. Duces, totidem Episcopi, 26. Comites & aliquot Imperii Urbium auxiliares copiae erant praesentes. Tigurini interea temporis, ut-pote quibus jam prævisum fuit, rem suam in discrimen adductum iri, manus in sinu haud foverunt; sed Urbem munierunt, firmum præsidium a quatuor Pagis petitum acceperunt, omniaque ad obsidionem & oppugnationem tolerandam quam diligentissime composuerunt.

XV. In Septembre igitur anni 1351. Austriæ Dux copiis suis circa fluvium Glatt usque ad ædes leprosorum dispositis Urbem Tigurinam obsidere cœpit, mox utrinque saepius velitaribus pugnis dimicatum, superatis plerumque obsidentibus, est. Paucis vero ab incepta obsidione post diebus opera Comitis Toggici Friderici, Hirtaci a Rechberg, nec non Urbium Bernensis & Basileensis obsidio hac conditione soluta est, ut integra causa Tigurinorum & reliquorum Helvetiorum dijudicanda quatuor Arbitris, & ubi non conveniret inter hos, decisioni Reginæ Hungariæ Agnetis, cui Tigurini astutiam ejus non perpendentes nimium fidebant, traderetur, nihil tamen quod danno fœderi Pagorum cum Tigurinis foret, concluderetur, tandemque præcipuorum Tigurinorum civium 16. Duci obsides darentur, a Duce vero his immunitas ab omni injuria promitteretur. In conventu dein Kœnigsfeldensi durissimis atque injustissimis ab Austriaci Ducis Arbitris propositis conditionibus, pro quibus etiam Regina Hungariæ stetit, ab Helvetiorum Arbitris reclamatum diu, tandem vero a Tigurinis ac reliquis Helvetiis,

tiis, temporis injurias & statum suum ob hostium potentiam lubricum secum reputantibus, consensus ægre præbitus est. Sed quod aut oblivione, aut studio Johannis Habsburgici liberatio non fuerit adjuncta, Duci Austriaco a Fratribus Habsburgici ad hoc instigato conditiones non fuerunt probatæ, quare Tigurinorum, concedere hanc nolentium, obsides in carceres conjecti pessimeque habiti sunt. Tigurini postea, Austriacum Glaronensium regnum, quo non solum bellum illis inferret, sed & Suitensibus omnem ferendi auxilii occasionem eriperet, occupaturum esse moniti, ut præveniant copias eo mittunt, quæ nemine sese opponente regionem capiunt, Incolæ vero Austriacam gubernationem alioqui nauseantes in Fœdus Helveticum, antiqua Regiminis Forma restituta, excipiuntur, cujus Instrumentum A. 1352. demum conscriptum est.

XVI. Qua re cum Albertus magis magisque ad iram commoveretur, ipsiusque copiæ Badæ in præsidium datæ crebris incursionibus Tigurinos diu noctuque vexarent, ille undiquaque auxilia corrasit: Tigurini vero a Fœderatis, ut sibi subsidio proficerentur, expetiverunt; Ita quidem bellum recruduit, & Tigurini adulto anno 1351. ut præsidium Austriacum Badæ impositum compescerent, excursionem cum 1300. militibus (alii plures, pauciores alii habent) Badam versus fecerunt, ibi incensis thermis castelloque Freudnoviensi, & abacta opima præda domum reddituri ad Tettivillam vias a 4000. Austriacis in secessas deprehenderunt; quo cognito cum quid factu opus esset, Tigurinorum primarii Duces, Brunius Consul,

sul, Ruthgerus Manessius & Stukius Vexillarius, consilium inirent, Brunius clam reliquis se in agcem suam Schœnenwerd subduxit, Manessius ne metu milites propter hanc fugam Ducis diffugerent, prudenti oratione iis persuasit, in Urbem Brunum concessisse, ut fortē militum manū in subsidium adduceret; fortē dein animo Tigurini hostes suos aggressi, & tum stratagemate (qui laudabilis, & bonis probatus bella gerendi mos, quo ingenii potius, quam virium, quæ saepe defuerunt, opibus gloria quæritur, Majoribus nostris usitatus fuerat) equas captas admissariis, quibus Austriaci saepe usi, equis opponendo, quare effreni redditi sunt; tum forte fortuna advolante parva accolaram lacus Tigurini, qui castra Brunii sequi voluerant, manu, magno pælio superarunt, nam Tigurini, ubi suos e dato per clamorem signo perceperint, Brunium cum copiis adesse rati sunt, hostes vero ea re perculsi magna festinatione Badam repetiverunt. Quanto major vero victores hos domi mansit gloria, tanto major ex altera parte Brunio viro alias invictæ fortitudinis a nonnullis tributa est timiditatis culpa, ita ut vix infamiae notam effugerit. Votum interea, dum angustia suos premi audirent, a Tigurinis concipiatur, celebrandi ad Virginem Eremitanam annuam peregrinationem religiosam, ex singulis Tigurinorum familiis uno proficidente, quæ A. 1523. abrogata est.

XVII. Sequenti anno 1352. dum omnes Helvetii præsidia sua adhuc Tiguri haberent, Waltherus de Stadion, ejectus a Glaronensibus, Præfetus Alberti, regionem Glaronensem, ut sub jugum

gum mitteret, invasit, sed victus prælio cum multis suorum cecidit. Eodem tempore, ne Sutenses Glaronensibus succurrerent, Tugini navibus Artham proficiscentes eorum agros invaserunt, ast eadem illis fors, quæ & Walthero apud Glaronenses obtigit. Cum itaque crebris excursionibus Austriaci & Helvetii se invicem divexarent, ac Tugini militibus præsidiariis identidem damna inferrent, Helvetii Tuginos obsidione cinxerunt, qui, Austriaco civibus suppetias ferre negligente, aviumque suarum majorem curam habente, aliquot post dies ditionem fecere, & Helveticò Fœderi junci sunt.

XVIII. Hisce magis accensus Austriacus Dux hinc inde acceptam jacturam pensatus, hoc 1352. anno exercitum 2000. equitum & 10000. peditum (aliis 4000. equitum & 30000. peditum) conduxit, illumque eodem quo in prima obsidione modo disponens, Tigurum denuo obsidione pressit; Sed Helvetiorum 2000. militum præsidio Urbs munita fuit. Durante hac obsidione trium septimanarum nihil memorabile admodum gestum est, nisi quod pontem, quo Austriaci Limagi fluvium commiserunt, pabuli petendi caussa, obsessi ratis bus flumini rapido impositis interrupterint; Lucernates cum paucis aliis e præsidio egressi adversus Austriacos pabulaturos repulsi fuerint; & tandem interventu Marchionis Brandenburgici, sub Alberti signis militantis, obsidio inopinato fuerit soluta: partibus dein Lucernæ congregatis, convenit tandem inter eas, ut Johannes Habspurgicus Tiguri captus, & contra 16. obsides Tigurinorum apud Ducem in carcere detenti, utrinque indemnes dimittet.

mitterentur; Tugienses & Glaronenses, salvo tam
en, quod illis cum reliquis Pagis intercedebat
Fœdere & Juramento (Simlerus hac de re seu mi-
nus bene seu obscurius loquitur *de Rep. Helv. Lib. I.*
p. 138.) Duci quod deberent præstarent; Helvetii
promissis steterunt, Dux non item: Johannes enim
Habsburgicus absque pretio liberatus est; Tiguri-
norum obsidibus vero antequam libertatem adipi-
scentur 1700. (al 1600.) floreni persolvendi
erant. Maxima certe hæc rerum fuit catastrophe
& admiranda Dei in Helvetios, in primis Tigurinos,
clementia, qua rebus afflictis potentissime succur-
rit, nam cum ante annum Albertus iniquissima &
in eorum jura injuria præscriberet, nunc multum
se lucratum fuisse, acceptis commemoratis pacis
conditionibus, existimavit.

XIX. Pax hæc diuturna non fuit, nam novas
indies Albertus & quæsivit & reperit belli caussas;
Velut cum Bernates occasione litis, quam pro cive
suo Barone de Ringgenberg cum Underwaldensibus
habebant, cum tribus Pagis Uraniensi, Suitensi
& Underwaldensi Fœdus æternum A. 1353. inive-
runt, hac cum appendice, ut si hi a Bernatibus
ad auxilia vocarentur, etiam Confœderatos suos
Tigurinos & Lucernates evocarent; ita vicissim
Bernates, a Pagis illis moniti, auxiliares copias
Tigurinis & Lucernatibus mitterent; quæ conditio
A. 1428. mutata est, ut Tigurini & Bernates se
invicem, insciis reliquis, ad auxilia accersere pos-
sint.

XX. Albertus, cui Fœdus Helveticum, magnis
accessibus auctum, sudes in oculis, melius Hel-
vetios

vetios se non divisurum esse, nisi Tigurum sibi subjiciendo ratus, Tigurinos præ reliquis coram Imperatore Carolo IV. & Statibus Imperii in Comitiis Wormatiensibus, dein in Alsacia, quo Carolus ivit, gravissimorum criminum iniquissime accusavit, & Caroli atque Imperii auxilia imploravit. Carolus A. 1353. Tigurum venit, & partibus utrinque ad se admissis, discessurus monuit, ut promissis erga se invicem interea starent. Rediit postea Imperator A. 1354. Tigurum, atque ut Helvetii, imprimis Tigurini, Fœderi suo renunciarent, dein ab utraque parte, ut litis judicium sibi penitus committerent, petiit, in quod cum Helvetii, nisi salvis suo Fœdere & Privilegiis non consentirent, ira commotus Tiguro discetsit, atque Alberto, qui licet ob pacem firmandam rogatus, in Lucernenses, Tugienses & Glaronenses jura sua Imperio vendere noluit, auxilia adversus Helvetios addixit.

XXI. Indicias pactas Imperator, assiduis Alberti interpellationibus fatigatus, mox per literas Tigurum missas renuncians, Helvetiorum hostem se professus est; propterea Tigurini, quo fortius resisterent, omnia parant, Helvetiique, quod Tigurini propter constantiam in fœdere servando tantum subire debebant periculum, Urbem eorum 1500. militum præsidio firmant: Tugiensibus & Glaronensibus sua tueri jussis. Albertus itaque post Jacobi feriam A. 1354. potenti copiarum inatu Tigurum aggreditur, & circa fluvium Glatt castra metatur. Mox ad eum, uti & Tigurinos, Johannes Habsburgicus accedit, paciscens, ut sibi quiescere inter partes litigantes liceret; quod ab Helve-

Helvetiis obtinet ; sed statim perfide agit, atque Alberto Rapersuilam cum omnibus suis juribus in manus tradit, qui relictis castris eo concedit, urbem restaurat, praesidio munit, & Tigurinorum praesidium Meilæ fundit. Imperator interea ipse, plurimi Duces, Comites & Civitates, dum Albertus Austriacus redit exercitu numeroso (numerant sc. 44000.) vastatis omnibus urbem cingunt ; sed obseSSI, quorum 4000. fuisse tradunt, parum otiosi urbe saepe exeunt, ut hostibus dannata inferrent : eos egressos aliquando hostes aggressi videbantur, at contendentibus (ita referunt) inter se Imperatore, Alberto & Episcopo Constantiensi, quis in oppugnandis hostibus primas tenebat, ad manus non ventum. ObseSSI interim turri alte vexillum nigra aquila insignitum insigunt, significaturi Tigurum inter liberas Imperii Civitates numerandum esse, mittuntque Legatos ad Imperatorem, ut diutius ita procedere desisteret, implorantes ; Imperator Legatis placide auditis, & copiarum suarum plures Urbium libertatis studiosas esse, perpendens, denuo Austriacum Helvetiis reconciliare conatur ; illo autem omnem cum his amicitiam renuente, cum copiis suis & Imperii ab obsidione discedit ; quem mox Albertus, novi Pagorum praesidii adventu territus, sequitur, copias tamen suas oppidis & castellis vicinis, quæ Fœderatorum fines infestarent, imponit. Multas etiam afflictiones ab illis illatas Urbs Tigurina passa est ; uti Bacchanaliorum tempore A. 1355. milites urbes Bremogartum & Badam tutantes conjuncti Tigurum versus excurrerunt, verum deprehensi a Tigurinis, dum dominibus aliquot ignem injiciunt, & prope 60. occisi. Ita quoque agris in-

commodabat Hungaricorum equitum sagittariorum, Austriaco inservientium, agmen, sed factum est, ut, cum illos telorum copia destitueret, regione excedere cogerentur.

XXII. Pax tandem studio Caroli IV. Imperatoris, ubi utraque pars bello defatigata ad pacem aspirasset, A. 1355. Ratisbonæ ad Danubium sitæ, inita his potissimum conditionibus fuit; Ut hoc bello occupata utrinque restituerentur: Ne Tigurini Austriaci Ducis subditos cives asciscerent, nisi illorum commigrarent in Urbem: Qui feuda haberent, ab eorum Domino jus peterent: qui aliorum possessiones occupassent, restituerent, aut juri se sisterent, exceptis tamen Exulum bonis: Ne Tigurini in posterum fœdere se jungerent subditis Austriacis, potius vero Ducem, ut jus suum consequeretur, juvarent: Ut integrum salvumque esset Helveticum Fœdus &c. Interim Alberti Legatus verbis nonnullis significavit, Tugiensium & Glaronensium cum Helvetiis Fœdus vi hujus pacificationis suisse abolitum, quapropter, ut & ob alias difficultates, reliqui Helvetii, exceptis Tigurinis, pacis conditiones prius noluerunt accipere, quam Imperator clarius mentem suam explicuisset. Imperator A. 1356. in gratiam Alberti, sed ab eo coactus, respondit. Cum itaque Alberti Præfектus Tugiensibus & Glaronensis bus, ut Helvetiis amicitiam renunciarent, instisset, atque vim minatus suisset, Suitenses Tugium (ut antea quoque factum ab iis est) & Glaronam copiis suis denuo subjecerunt, Fœdusque cum illis ibi renovarunt, Legati autem Tugio & Glarona Suitiam missi Helvetiis fidem juramento quo-

quoque obstrinxerunt. Tigurini, ut bellum avenir, Legatos Viennam ad Albertum A. 1357. miserunt; sequenti anno Dux Rodolphus, Alberti hoc anno defuncti filius, in Helvetiam venit, inducias concessit, quæ sæpius postea prolongatæ fuerunt, reservatis Ducis Austriaci in Pagos illos antiquis juribus. Quæ videsis prolixe descripta apud Nobiliss. Tschud. *Chron. Mscr. ad A. 1356.*
& seq.

XXIII. Reliquis Imperii Caroli IV. annis Tigurini, continuis bellis fracti, respirare cœperunt, atque pace gavisi sunt, ita ut pauca memoratu digna consideranda supersint, quæ verbo attigisse sufficiet. Albertus Austriacus A. 1356. Fœdus quinquennale, quod A. 1359. prolongatum fuit, cum Tigurinis pactus est. Ita Carolus IV. fœdus cum iisdem, confirmato Fœdere Helveticō, subintellectis quoque Tugiensibus & Glaronesibus, A. 1362. init, illisque licentiam Rappersuilam, si eam occupassent, nomine Imperii retinendi, atque plura insignia haudque vulgaria Privilegia indulxit, quæ sis vide apud Tschud. *l. c. ad A. 1362.* & Cel. Hotting. *Spec. Tig. p. 120.* seq. Cum Anglorum ingens exercitus Alsatiā A. 1365. (nemine certam, ob quam Angli evocati fuerint, causam reddente) vastaret, Tigurini cum reliquis Helvetiis auxiliares copias Basileensis miserunt, Angli vero, cum Imperator exercitum adversus eos duceret, in Lotharingiam redierunt. Sed A. 1375. Angli Duce Couffino, qui seu matris seu uxoris dotem a Leopoldo Austriaco, qui ab Helvetiis urbes illas captas esse dicebat, pe-tebat, denuo Alsatiā ac Helvetiam invaserunt,

mox post acceptas clades ad Butisholz, Ins & Frau-enbrunnam re infecta, nisi quod magnum ipsi Austriaco, qui hac de causa cum Helvetiis omnibus, excepta Suitia, fœdus, sed malo animo, ad-versus eos iniverat, damnū inferrent, discesse-runt. Alias res ac fœdera Tigurinorum, utpote minoris momenti, mitto, & in deducenda eo-rum Historia circa excessum Caroli IV. quem ter-minum mihi fixi, subsisto.

XXIV. Ex historiæ Urbis Tigurinæ filo, quod nō
nude, sed ad ductum fide dignorum Historicorum,
ipso in *Annalibus Austriacis* Gerard. de Roo maxi-mam partem consentiente, veritati congruenter,
ad Caroli IV. obitum usque sequi constitui, nullo
negotio liquere potest, quo loco statuque res Ti-gurinorum fuerit: Patet namque Tigurinos Liber-tatis, quām a Majoribus suis acceperant, tenacissimos fuisse, eamque fortiter adversus quoslibet
aggressores defendisse; Neque sine cauſa quodam
eius zelo arserunt, postquam vidissent, quibus
artibus atque insidiis liberarum Civitatum multæ
in Imperio Romano sub jugum Principum poten-tiorum missæ fuerint. Quapropter non tantum
Ludovici Imperatoris oppignorationi A. 1330.
tentatæ, Ducumque Austriacorum sibi eos subji-ciendi conatibus, validissime Tigurini restiterunt;
sed etiam Oligarchiæ Senatorum, immerito pro-pterrea rebellionis accusati, juste se opposuerunt,
inque ahā Regiminis Formam, mox ab Im-pe-ratore confirmatam, consenserunt.

XXV. Ex dictis insuper patet injurium esse in-veritatē, quicunque Tigurinos aliquo servitutis

nexu

nexus constrictos fuisse, vel cogitare ausus fuerit; Licet enim Judicia Forensia nomine Abbatissæ diu administrata fuerint, unde appellatio ad Senatum erat, notante Cel. J. H. Hotting. *Spec. Tig.* p. 65. & Præfectura seu Advocacia Imperialis aliquamdiu ibi obtinuerit, nihilominus omnibus Libertatis juribus, quæ in Statum Imperii cadere possunt, gavisi sunt, nam quæcunque jura Majestatis sive Regalia tribuas liberrimo Imperii Statui, ea Tigurinis competitivisse non negabis; Conf. Besoldum, *Discurs. Polit. de Statu Reip. subalt.* c. 5. n. 7. seq. *Limnæum Jur. Publ. Imp. Rom. Lib.* 7. c. I. n. 49. seq. & *Tom. IV. in additione ad l. c.* Hoc etiam probatu facile foret ex inductione Regalium, si id ageretur, aut quisquam sanus in dubium vocaret. Si solum Jus monetale sumas, tributum illud Tigurinis ipsis, non soli Abbatissæ, esse a Carolo Crasso gravissimi Scriptores afferunt, ex que nummis probant. Vid. Cel. J. Jac. Hotting. *Hist. Helv. Eccles.* T. I. ad A. 881. sunt etiam, qui ad ipsum Carolum M. ut privilegii auctorem ascendunt. Conf. Nobiliss. Dav. Hotting. *Eruditiss. Diss. de Nummis Bræleatis Tigur.* Hoc etiam Jus a sequutis Imperatoribus sæpius confirmatum atque illustratum est. Laudatus Limnæus l. c. n. 33. Tigurum inter immediatas Imperii Civitates recte res fert, & Imperialibus accenset, quæ hoc nomine insigniuntur, quia, ipso definiente, l. c. eas Germaniæ Reges vel Cæsares condiderunt, eaque Imperio statim ab initio addicte, cuius in testimonium in insignibus habeant vel aquilam integrum vel ejus partem. Sunt tamen qui alias Civitates Imperii, quæ Liberæ appellantur, potiore libertate gaudere existimant, sed differentia, si quæ est, tamen verba-

lis potius quam realis est , ut ibid. n. 34. Limnæus prolixè disputat. Quam distinctionem Cel. Conringius paulo aliter sumere videtur *Exercit. de Urbibus Germ.* §. 128. Sed liti huic me non immisceo , sufficit mihi , Urbem Tigurinam Imperii membrum liberrimum fuisse.

XXVI. Tali modo nunc se habens Urbs Tigurina fœdus cum quatuor Helvetiorum Pagis pepigit , seque æterno nexu iis adjunxit , quo nomine non tantum apud Austriacos Duces olim , sed & apud posteriores Germanorum Scriptorum multos pessime audivit , & , ut Celebris ille Goldastus observavit , cuncti Helvetii tanquam perjuri atque apostatae ab Imperio traducuntur. Quo vero jure seu qua potius injuria id fiat , patebit. Urbs Tigurina , hujus enim nunc agitur causa , propter Senatorum suorum locomotorum malitiam ac perfidiam invasionibus , rapinis , insidiis , bellis cruentissimis , & Nobilium cum primis odio exposita , auxilia ubique quæsivit , mox apud Ducem Austriacum , ejusque Praefectos , mox apud ipsum Imperatorem ; sed nihil quicquam impetravit , & classicum adversus se apud vicinos cani cognovit. Inter hasce angustias , cum ab omnibus præter culpam desereretur , ad fœdus cum Helvetiis , eodem fere luto hærentibus , annum appulit , confidens , unitam vim ad hostes propulsandos fortiorem esse. Et si lex de bello ab Inferioribus non gerendo in Superioris , exceptionem præsentissimi discriminis & inevitabilis necessitatis , qua etiam Superioribus resistere licet , admittat , ut H. Grotius *de J. B. & P. Lib. I. c. 4. §. 7.* Cel. Suizerus in *Comp. Grotii de J. B. & P. Lib.*

Lib. I. c. 4. §. 4. seq. habent, quidni idem Rei-
publ. Liberæ in eodem casu liceat?

XXVII. Neque dubitabit amplius, quin Li-
beræ Imperii Civitates fœdus inter se & cum aliis
pangere licite possint, quisquis consideraverit, quid
ipsi Juris Publici Doctores in Germania hac in re
sentiant. Chr. Besoldus *de Fœderum Jure c. 3. §. 6.*
post exceptiones solutas concludit rem ita: *Sicque
Principibus, Civitatibus & Statibus cæteris Imperii Ger-
manico-Romani, sine consensu Imperatoris Fœdera icere
permisum est: Si illa in pace publica, sui, rerumque
suarum defensione libertateque legitima conservanda, fun-
data sint. Non si alterius offensionis gratia suscipian-
tur, aut in Imperatoris vel Imperii præjudicium tendant.
Ex mox subjicit, Imperator item ac Imperium in tali
Fœdere excipi debent.* Pluribus id confirmat Lim-
næus *Jur. Publ. Imp. Rom. Lib. 7. c. 1. n. 59. seq.*
inductione Fœderum quorundam in Imperio ini-
torum, cum primis Hanseatici illius. Talia fœdera
reperies apud H. Conringium *Dissert. de Urbibus
Germ. §. 94. seq.* quæ sine dubio magno & fœderatis
Urbibus & toti Germaniæ commodo fuisse, §. 104.
monetur. Constat autem quam certissime Tigu-
rinos cum Helvetiis nec primos, nec eo tempore
solos, nec etiam postremos fuisse, qui fœdus ta-
le cum aliis libertatis defendendæ ergo iniverunt;
& in eo solum Fœdus hoc Helveticum ab aliis Fœ-
deribus tum temporis discessit, quod æternum
esset; quo nomine ab ipso Coringio *l. c. §. 97.*
commendatur; *Helvetica vero, ait, societas paucas
quidem urbes comprehendit, verum æternitate & robo-
re plane sine exemplo est.* Non enim ipsa illa antiqui-
tati celebrata vel Achaicum vel Ætolicum Græcarum

Urbium Fœdera cum Helveticō, sive potentia sive tempore contendi merentur. Si igitur, ut ad argumentum redeam, Imperialis Civitas, jus fœdera pangendi possideat, si respectus, quo Imperio obstringitur, excipiatur, nemo hominum Fœdus Tigurinorum injustitiae accusare poterit, quandoquidem formula antiqui Fœderis conceptis verbis Imperatorem atque Imperium Romanum cum Juribus suis excipit, & Fœderi huic anteponi vult, ut videre est apud Cel. Simlerum *de Rep. Helv.* p. 176. Et hoc quidem modo Tigurini se ad convictionem coram Carolo IV. potenter tuiti sunt. Vid. Bulling. *Chron. Mscr. Lib. 8. c. II.* Adeo ut optimo jure Fœderi huic Tigurinorum applicare liceat, quod de communi Fœdere Helveticō solidissime Cel. J. H. Hotting. *in Irenico Helv. commentatus* est.

XXVIII. Licet autem jus fœdera pangendi ita Imperiali Civitati Tigurinæ assertum, & Fœderis ipsius justitia demonstrata sit. Attamen dicet mihi quis ex ore multorum Germanorum: Fœdus Helveticum, quo hodie est statu & modo, ab illo antiquo & primo multum degeneravit, nam publica Instrumenta olim Jura Imperii in Helvetiam excipiunt, & Helvetios Imperii membra clare affirmant, nunc vero Helvetia Imperii jura in se negat, obedientiam respuit, & ab Imperio ejusque oneribus omnibus se exemptam esse venditat. Et in hanc quidem sententiam it Limnæus *de Jur. Publ. Imp. R. Lib. I. c. 9. §. 35.* ubi censet, *Helvetios esse exemptos a Judicio Aulico, Camerali & Rotwilenſi: nec non liberos esse ab omnibus realibus Imperii oneribus: sed propterea tamen Liberos, & in totum exemptos*

emtos ab Imperio dicendos non esse: idque probare annititur ex literis Helvetiorum A. 1519. ad Electorem Moguntinum de novo Imperatore datis, in quibus aliquoties se Imperii membra profitentur, & sententiam suam de eligendo Imperatore cordate dicunt. Cel. Conringius data hoc agit opera, ut demonstret Helvetios ad Imperium pertinere, eaque propter adducit decretum Comitiorum Reginoburgensium sub Friderico III. A. 1471. Basileensium A. 1474. Literas faciales, quibus Carolo Burgundo, ut Imperii membra, bellum indixere: Pacem cum Maximiliano A. 1499. intam, qua se evocatos ab Imperio adversus vim peregrinam justis auxiliis eam arcere conatus esse, obstrinxerint: Literas ad Leonem X. Papam & Electorem Moguntinum superius allegatas: Petuisse eos confirmationem Privilegiorum suorum, a Carolo V. A. 1521. a Ferdinando &c. Eos ad majorem libertatem aspirasse, ex quo Fœderibus Gallicis fuerint subnixi; Videri tandem eos per tabulas Pacis Monasteriensis A. 1648. in plenam libertatem assertos esse, sed dubium esse, annon illa possessionis confessio multum diversa sit a iurium remissione. *Lib. 2. de Finib. Imp. Germ. c. 25.*

§. 19 - 27. Is denique qui ad locum hunc Conringii notas adjecit, idem dubium totalis exemptionis confirmat, vel saltem declarationem Pacis Monasteriensis ita limitat, ut velit, Helvetios tamen teneri *ad comiter venerandum Imperium, id est, cum Imperii hostibus se nec consociandum, nec aperte aut occulte illos roborandum;* quod tamen haud observari ab Helvetiis, maxime Romano-Catholicis, queritur.

XXIX. Potissimum sine dubio hoc est, quod independentiae Fœderis Helvetici, & consequenter Tigurinorum, nam hic communis omnium agitur cauſa, objici potest. Sed tamen non ejus est naturæ, ut ex veritatis demonstratione solvi, & apud quemvis præjudicio destitutum dispelli non possit. Consulatur hanc in rem elegans libellus germ. Franc. Mich. Buelleri Suitensis *de Libert.* & *Independent.* *Helv.* qui Helvetiorum Cantones omnia Regalia possedisse, c. 3. docet, & adversus objectiones etiam superius adductas, ex jure præscriptionis præcipue, ac Pacis Monasteriensis Art. VI. hujusque per Ferdinandum III. A. 1650. facta confirmatione aliisque vindicat, tandemque, exceptionem Imperii ab Helvetiis libere, honoris ac vicinitatis cauſa factam esse pertendit. Si hæc argumentatio minus arriserit, videat B. Lector Cel. J. R. Ottii nostri solidam hujus dubii solutionem in *Helvet. Restit. Quæst.* B. pag. 60. ex qua ut & aliis adnotare licet: Videri utique Helvetios primos de exemptione ab Imperio non cogitasse, sed postmodum, maxime ubi a Friderico III. Imp. in bello Burgundico A. 1474. contra datam fidem deserti fuissent, de exemptione cogitare coactos, tum Imperatorum cessione, tum meritis suis, maxima Privilegia & ipsam exemptionem paulatim obtinuisse. Vid. Privilegia recensita a Cel. J. H. Hotting. *Spec. Tig.* 76. seq. 103. 109. seq. Carolus namque IV. non tantum Fœdus Helveticum confirmavit, sed & cum Tigurinis fœdus A. 1362. erexit, & splendidissimis privilegiis Tigurinorum adjecit jus Fori erigendi, quale Rotwilense, Præfecturæ Imperialis tempore Interregni, de iis non citandis ad

ad extraneum Forum, pœna etiam citantibus dictata, aliaque. Vid. Cel. Hotting. *l. c. p. 119.* Wenceslaus Præfecturam Imperialem Tigurinis A. 1400. concessit, Cel. Hotting. *l. c. p. 128. seq.* Sigismundus Tigurinis præterea & aliis Helvetiis addidit jus in terras bello occupatas A. 1415. &c. Cel. Hotting. *l. c. p. 137. seq.* Maximilianus I. post Suevicum bellum exemptionem a Judicio Aulico, Camerali & Rotwilensi, atque immunitatem ab omnibus oneribus realibus Imperii A. 1499. concessit. Carolus V. An. 1521. ubi præter alia multa, omnes, futuros etiam, Imperatorum & Ducum Austriacorum adversus Tigurinorum Privilegia & Libertatem conatus, invalidos pronunciat & nullarum virium esse vult; hæc confirmavit, & A. 1547. eos liberos ab Imperii congressibus extra Helvetiam coactis, licet more Majorum ad eos vocarentur, pronunciavit. A quo tempore, ut & antea ex parte factum est, Helvetii adversus Imperii onera sibi imponenda, aliaque decreta protestati sunt, prout Conringius *l. c. ipse* commemorat, & ex Goldasto Pagos quosdam, præcipue Tigurinum, exemptos dicit. Liquebat igitur exemptionem ab Imperio non demum a Pace Monasteriensi derivandam esse, sed jam antea Helvetios eam sibi vi Privilegiorum attribuisse; Hinc quoque est, quod Helvetiorum ad dictam Pacificationem Legatus proposuerit Legatis Cæsareis, se nec privilegiorum extensionem, nec confirmationem, sed hoc petere, ut Imperator Helvetiam suo libero & independenti Statu in posterum inturbatam gaudere permittat. Id quod Instrumentum illius Pacis publice promittit; exemptionem itaque agnoscit, non dono dat.

dat. Quibus observatis exceptiones superius adnotatas tollere, non erit difficile. E re itaque Helvetiorum erat, novi Imperatoris electionem curare propter se ipsos; Et petierunt quidem illi a posterioribus Imperatoribus Jurium suorum confirmationem, sed praeter necessitatem, vid. Cel. J. H. Hotting. *Spec. Tig.* p. 155. & ex more antiquo; nunquam tamen renunciarunt suis Privilegiis, cumque sibi hoc fraudi fore intelligerent (minime vero ob Fœdus Gallicum) a Mattheia Imperatore, & in hunc usque diem constanter id facere, decreto Badæ A. 1514. facto, omiserunt. Carolo Burgundico bellum intulerunt præcipue vi initæ tum temporis cum Sigismundo Duce Austriaco Unionis seu Fœderis. Quod denique exemptio in Pace Monasteriensi totalis, non partialis fuerit, ipsa tum res, tum Mandatum Ferdinandi III. A. 1650. ad Cameram Spirensim datum, in quo, referente Cel. J. H. Hotting. *Spec. Tig.* p. 152. seq. & supra laudato Buellero Suitensi l. c. habetur, quod *Cantones Helvetici à S. Imperio totaliter exempti & liberi permanere debeant, & quidem contra quasvis quæ formari possent Exceptiones, aperte loquitur.* Etsi vero ita exempti essent, Tigurini tamen hactenus comiter venerati Imperium sunt, ita ut nulla Fœdera offensionis, sed solius defensionis gratia, nec adversus Imperium, nec alios iniverint. Interim ὡς ἐν παρόδῳ hic notasse liceat, quid monstri alat, exemptionem hanc multo labore partam sponte aliquam Helvetiæ partem Juri Imperiali subjiciendo, tollere.

XXX. Non levia denique aliunde petita argumenta pro justitia Fœderis Helvetici, specialiterque
Tigu-

Tigurini, adducere, si opus esset, possem: ut summorum Monarcharum inita iiscum Fœdera, ita ut rectissime Ampliss. Rhanius *ad A. 1512.* observet, Principes illius ætatis fere existimasse, ad victorias obtainendas sufficere, Helvetios in suis partibus habuisse. Sed talia mitto, hoc unum addo: Ipsum Deum miraculosis operibus primum Helvetiorum Fœdus confirmasse, & Tigurinos occulta quasi vi ad Fœdus illud pepulisse, illosque in Fœdere mirabiliter in omnibus augustiis, quales propter Fœdus nullus Cantonum sustinuit, conservasse. Consule elegantissimam *de Dei in Remp. Tigur. Beneficiis* Cel. J. H. Hotting. Orationem.

XXXI. Supereft, ut, quod ab initio promiseram, vel verbo attingam, Statum nimirum Urbis Tigurinæ, Carolo frena Imperii moderante, Ecclesiasticum. Verbo, inquam, rem expediam, tum quia nec instituti nec fori mei est, tum quia res a Celeb. Dn. J. Jac. Hotting. Prof. Theol. in libro supra laudem meam posito *Historia Helveticas Ecclesias germanico idiomate exarata*, occupata est, ut nihil mihi reliquum quam eam exscribere sit. Ecclesia Tigurina pro illorum temporum tenebris & ratione, plurimiis iisque maximis corruptionibus a Sede Romana seu haustis seu præceptis coinquata, multum a primæva puritate & simplicitate desciverat, non tamen abjectissimam ita servitatem instar aliarum gentium serviverat, ut non quædam, quæ Papæ displicebant, ageret. Tigurini adhuc ex Arnoldo Brixensi, antea suo hospite, multa retinuerunt adversus ambitionem & avaritiam Clericorum principia; Cel. Hotting. l. c.

T. I.

T. I. ad A. 1140. Idem injustam excommunicationem propterea, quod Ludovici Bavari Imperat. partes suscepissent & nequicquam a Papa monti defendissent, passi, Clerum Urbe, exceptis, uti referunt, Franciscanis in monasterio suo permanentibus, pepulerunt, & 18. annis ad A. 1349. sub Papæ interdicto vixerunt, interea Magistratus publico Edicto omnem tutelam Clero, nisi cultum publicum præstaret, denegavit; Unde turbæ in Urbe inter Clericos, & injuriæ plurimæ Tigurinis obvenerunt. Cel. Hotting. l. c. ad A. 1339.

1341. Nobil. Tschud. Chron. Mscr. T. I. ad A. 1338. Collegium Canonicorum Tigurinum per Brunium Præpositum suum a Carolo IV. supremum vitæ & necis arbitrium in pagis suis A. 1363. obtinuit. Hotting. l. c. ad a. d. & p. 804. Senatus interim Tigurinus audaciam Præpositi Tigurini, in cuius nomine facinorisque sociis variant Historici, exilio multarunt, eo quod Prætorem Lucernatem in territorio Tigurino captivum, inscio & invito Senatu, prehendissent, A. 1370. Quo anno Tigurini una cum Lucernatibus, Uriensibus, Sutensibus, Underwaldensibus & Tuginis in Publico Instrumento (vulgo der Pfaffen-Brief) caverunt, ne Clerus privilegiis suis abutens, propter leves cauſas pecuniarias aliasque, excommunicatione incolas feriret, vel alio modo quietem publicam turbaret, dicta etiam reis pœna: Unde Helvetiorum animus cognoscitur, quo fuerint erga Clerum a legibus patriis sese eximentem. Cel. Hotting. l. c. p. 183. Cl. Simler. de Rep. Helv. Lib. 2. p. 364.

XXXII. Hæc & similia antiquorum Helvetiorum, cum primis Tigurinorum, Statum Ecclesiasticum quadam tenus indicant. Summis omnino immersi fuerunt tenebris, neque mirandum est, quia Antichristi dominatus eo tempore ad summum scandebat fastigium; Interim tamen, si quis populus, certe Helvetius, reliquias antiquæ lucis ac libertatis retinuit, prout id a Cel. J. Jac. Hotting. in *Hist. Eccles. Helv. supra laudata T. 2. in Consideratione subjuncta cap. 2. De Usu Calicis*, hoc de quo agimus tempore, solidissime demonstratur. Unde plures apud Tigurinos ab Hussitarum doctrina minime alienos fuisse docetur, *Ibid. c. 4. §. 16.* Ita Patres nostri Papæ excommunicationem timuerunt quam vehementissime, propter infinita inde prognata mala & cædes, sed tamen sæpiissime eandem fortissime contemserunt, secus quam hodie a Cantonibus Pontificiis fit, & semper coercuerunt, persuasi, excommunicatum non ideo dispendium salutis passurum esse; *Ibid. c. 3.* Cel. Hotting. pater in *Spec. Tig. pag. 406. ex Vitodurano.* Nihilominus Pontifices amicitiam Helvetiorum magnopere expetiverunt, sed malo Helvetiorum omne, nulla enim amicitia sanguine eis tanto, quanto hæc stetit. Ex Instrumento allegato, quod Helvetiorum Sanctio Pragmatica appellatur, & decreto adversus Præpositum elucet, quid Patres nostri de exemptione Cleri a judiciis Magistratus senserint; nimirum illi auctoratem suam omnibus viribus adversus ambitionem & rapacitatem Cleri tuiti sunt. *Ibid. c. 4. §. 65.* datisque legibus confirmarunt, Cel. J. H. Hotting. *Spec. Tig. p. 67. seq. & 394.*

Alia,

Alia , quæ huc adduci possent , lubens trans-
eo , & in admiratione ac prædicatione Opt.
Max. Dei nostri , quod , sicut infinitis aliis ,
ita præcipue inæstimabili veritatis suæ Evangelii
cæ tum nunquam penitus suppressæ , tum pri-
mum hic per beatam Reformationem restitutæ
assertæque beneficio Urbem nostram exornatam
clementissime præter merita nostra dederit , finio.

SA-